

2004 del Bisbat de Terrassa, lluita per la difusió del cant gregorià a la ciutat de Terrassa. No parlem d'un recull de vivències sinó d'una relació exhaustiva de fets extrets en bona part de publicacions locals i/o religioses com la revista *Vida litúrgica*, portaveu de la Schola fins a l'any 1936, i dels testimonis dels antics cantaires.

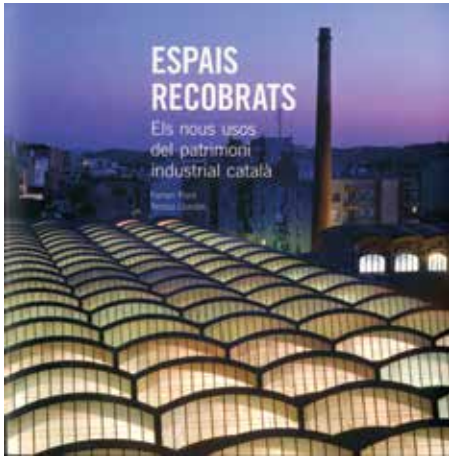
El llibre comença amb un breu repàs dels fonaments de la institució: el cant gregorià; la parròquia del Sant Esperit de Terrassa; el mestre Joan Llongueras, fundador de la coral, i el *Motu Proprio* del papa Pius X en favor de la música sagrada. Establerts els fonaments, l'autor fa un extens repàs pels diferents esdeveniments que marquen els primers cent anys de vida de l'entitat amb epígrafs prou explícits que permeten focalitzar amb precisió la recerca d'un fet concret. Tanca el llibre un epíleg, una cronologia de l'entitat, un índex onomàstic i uns annexos: els rectors-priors de la parrò-

quia, els organistes-mestres de capella, els directors musicals, el reglament de l'agrupació i uns fragments d'una auca. Complementa aquest extens treball de recerca un bon recull de fotografies en blanc i negre de diverses procedències que testimonien la llarga i profitosa trajectòria d'aquesta entitat terrassenca. L'autor va més enllà d'una detallada cronologia del dia a dia de la Schola. Des d'una visió fermament catòlica descriu alguns dels esdeveniments que marcaren la Terrassa del segle XX amb especial esment de tots els fets que afectaren entitats o persones d'església.

En definitiva, el llibre és una bona eina no només per conèixer a fons la vida de la Schola com a institució singular de la ciutat, sinó per veure el que ha estat l'evolució del cant coral en el culte durant un període especialment interessant, en què es passa del ressorgiment del cant gregorià a les esglésies fins a l'establiment de la llengua vernacle a la litúrgia fruit del Concili Vaticà II. A escala més local, l'obra permet fer un bon repàs de la història de la que encara avui és la principal parròquia de la nostra ciutat i implícitament de bona part de la societat terrassenca, especialment quan parlem de la primera meitat del segle XX. Un relat metòdic de fets que permet recórrer la Terrassa del segle passat en la qual la religió catòlica marcava els principals esdeveniments ciutadans, molt especialment en els anys que van seguir el final de la Guerra Civil.

Josep Lluís Lorca i Simon

LLORDÉS, Teresa; PONT, Ferran. **Espais recobrats. Els nous usos del patrimoni industrial català.** Terrassa: MNACTEC, Sapiens Publicacions, 2014. 373 pàg. ISBN: 978-84-617-0160-5.

El passat 8 de juliol es va presentar al saló d'actes del MNACTEC el llibre titulat *Espais recobrats. Els nous usos del patrimoni industrial català*. Davant d'un públic nombros, va iniciar l'acte el director del Museu, Jaume Perarnau, nomenat recentment. Per la seva part, el conseller de Cultura, Ferran Mascarell, va ressaltar que han estat la sensibilitat col·lectiva i les institucions democràtiques les que han permès que actualment mantinguem viu gran part del nostre patrimoni, i va valorar la importància de la societat civil en tot el procés de preservació. També va assenyalar que la publicació del llibre és un nou exemple d'aquesta sensibilitat. Va indicar amb molt d'encert les dificultats que ha tingut aquest procés, ja que al Pla Nacional de Patrimoni Industrial, que va néixer emmirallant-se amb el "Plan Catedrales", li va faltar voluntat política i els recursos econòmics necessaris per esdevenir una iniciativa reeixida. A continuació es va fer un reconeixement a la tasca realitzada per Eusebi Casanelles, l'antic director, aprofitant que l'equipament fa trenta anys que es va crear.

Tot seguit va prendre la paraula Joan Antonio Gallardo, regidor i conseller d'Uni-

versitats de l'Ajuntament de Terrassa, que va agrair el suport incondicional de la Xarxa de Turisme Industrial de Catalunya (XATIC). En els darrers anys, aquesta associació, integrada per 25 localitats amb patrimoni industrial, ha desenvolupat activitats relacionades amb la difusió de la revolució industrial i la transformació del territori. També va remarcar la importància de la participació ciutadana en tot aquest procés.

Els autors del llibre, Ferran Pont i Teresa Llordés, van dir que l'obra és una reflexió, una guia i un catàleg per a la reivindicació i conservació del patrimoni industrial català. Hi destaca la tasca de documentació i recerca de patrimoni que han dut a terme. S'han documentat amb arquitectes, alcaldes i museus per tal d'analitzar i detallar els canvis d'ús en els edificis.

Ferran Pont i Montaner (Terrassa, 1965), que va explicar les línies mestres del llibre, és arquitecte i postgraduat en gestió urbanística. Soci cofundador de l'estudi BAMMP arquitectes i Associats SLP, des del qual desenvolupa l'activitat professional en el camp de l'edificació i d'urbanisme, ha elaborat projectes i ha dirigit obres de rehabilitació del patrimoni industrial.

Teresa Llordés i Llordés (Terrassa, 1965) és fotògrafa i s'hi dedica professionalment des de l'any 1990. Ha il·lustrat i documentat un nombre important de llibres. Actualment treballa en els camps del patrimoni històric, la fotografia documental, la gestió d'arxius, el retrat i el reportatge. Col·labora amb el MNACTEC també com a documentalista.

El llibre comença amb una salutació del conseller de Cultura. Tot seguit, Jaume Perarnau fa una valoració dels trenta anys del MNACTEC, situant-lo dins el patrimoni industrial català. El segueixen tres apartats

que estudien la valoració del patrimoni, les intervencions més remarcables i altres intervencions d'interès.

L'objecte d'estudi dels autors són els edificis fabrils construïts durant el període comprès des de l'arribada de la màquina de vapor fins a mitjans del segle XX. Les obres d'aquest període són molt nombroses i les seves rehabilitacions per a usos nous han estat recurrents. Es pretén fixar l'atenció en aquelles intervencions, la restauració de les quals ha estat respectuosa amb els valors arquitectònics i històrics de l'edificació, i que hagin contribuït a valoritzar-les.

El llibre té dues parts. En la primera s'estudia cronològicament el procés de reutilització, reciclatge i reaprofitament del patrimoni industrial des dels anys setanta fins als nostres dies. A la segona, es detalla un catàleg d'intervencions: una primera selecció de seixanta actuacions remarcables pel seu volum i nivell d'intervenció, i una segona selecció de seixanta-sis intervencions més. De cada edifici analitzat s'estudia els orígens, es descriu el conjunt originari i el projecte de reutilització. Se'n ressalta la funció original i el nou ús. El total de 126 intervencions configura un catàleg que té com a objectius mostrar el ventall de possibilitats de transformació dels espais productius i convertir-se en una guia per a l'anàlisi del nostre patrimoni.

Cal assenyalar especialment que l'obra conté unes magnífiques fotografies molt didàctiques que il·lustren les explicacions i les fan més entenedores. La recerca està molt ben feta i s'ha elaborat amb molta precisió, visitant cada element amb detall i retratant-los un per un. Les antigues fàbriques, escorxadors o farineres recobren vida. Les escoles es veuen amb els alumnes fent activitats, les biblioteques amb persones con-

sultant llibres, els museus amb visitants, els centres cívics els veiem realitzant activitats, els centres culturals amb exposicions, observem grups escolars visitant els museus... Hi ha conservatoris on trobem els alumnes amb els seus instruments, oficines amb els ordinadors encesos... En fi, es tracta d'un magnífic reportatge del que passa a dins de cada intervenció, la qual cosa constitueix un document molt valuós que mostra la seva situació actual. La majoria d'apartats porten una foto antiga que ens reflecteix com era l'edifici abans de la rehabilitació. Aquests testimonis procedeixen de fons familiars, arxius històrics o municipals, etc. Moltes també s'han extret del fons fotogràfic del MNACTEC. També hi trobem algunes visites aèries de complexos industrials, de gran originalitat. El resultat de tot plegat és una gran obra de compilació que ens demostra que el passat pot oferir solucions per al present, i quines activitats es desenvolupen actualment en aquestes edificacions.

El treball ens situa a l'any 1914, quan la Mancomunitat de Catalunya va crear el Servei de Catalogació i Conservació de Monuments (lligat a la Secció Històrico-Arqueològica de l'Institut d'Estudis Catalans) i va intervenir en molts dels conjunts monumentals de Catalunya.

La Guerra Civil va estroncar un intent de la Generalitat republicana (1931-1939) de crear un museu de la ciència i de la tècnica. A Catalunya, durant la dècada dels anys seixanta del segle passat, l'especulació i la pressió immobiliària, fruit del gran creixement econòmic i demogràfic, propiciaren l'enderroc de nombrosos edificis d'interès. Va ser en aquest moment quan va començar a sorgir una preocupació pel patrimoni industrial. Des de diverses entitats i amb el lideratge del Col·legi d'Arquitectes es van

promoure campanyes de defensa i preservació del patrimoni en general, inclòs l'industrial. Les reivindicacions van continuar i, concretament a la ciutat de Terrassa, l'any 1975 diferents entitats i un grup d'arquitectes i estudiants d'arquitectura van promoure amb èxit una campanya per evitar la desaparició de dos edificis modernistes vinculats a la indústria tèxtil: el magatzem Farnés i el Vapor Aymerich, Amat i Jover, tots dos de Lluís Muncunill.

La recuperació dels ajuntaments democràtics el 1979 i les eleccions al Parlament de Catalunya el 1980 van suposar un pas endavant pel que fa al patrimoni. L'any 1979 un grup d'enginyers industrials vinculats al seu Col·legi va fundar l'Associació del Museu de la Ciència i de la Tècnica i d'Arqueologia Industrial de Catalunya (AMCTAIC) amb l'objectiu de recuperar la idea de crear un museu, que es constituí oficialment el 1984 a Terrassa quan la Generalitat va adquirir el Vapor Aymerich, Amat i Jover.

Al mateix temps es va publicar el llibre *Arquitectura industrial de Catalunya* de Josep Corredor-Mateos i Josep Maria Montaner. També va ser l'any de l'exposició "Catalunya, la fàbrica d'Espanya" (1985) al recinte del Born. Tal com assenyalen els autors del llibre, aquests tres fets ens mostren la importància que anava prenent el nostre llegat industrial, la necessitat de difondre'l i preservar-lo i com la societat civil s'hi anava implicant.

També cal destacar que el 1998 es crearen els Premis Bonaplata amb l'objectiu de premiar i valorar els estudis i les rehabilitacions de patrimoni industrial més significatives. Molts dels edificis que s'analitzen en el llibre han guanyat aquesta distinció.

A banda, hi ha tres articles de destacats arquitectes. El primer és de Francesc Bacar-

dit i Segués, sobre "L'arquitectura industrial, un laboratori d'idees". Remarca que les peces industrials són grans contenidors d'espai, que poden acollir activitats potents, la qual cosa facilita la seva transformació. Les seves tècniques constructives foren innovadores a l'època i responien a criteris d'economia i racionalitat i assenyalen que "dins d'aquests moviments i tendències arquitectòniques, l'arquitectura industrial ha fet la funció de laboratori experimental de noves idees. Aquesta experimentació intrínseca continguda en els edificis industrials és la que, amb gran encert, s'ha utilitzat en les transformacions/rehabilitacions actuals per acollir nous usos, i que aquest llibre recull amb precisió" (pàg. 17).

A continuació Xavier Matilla Ayala escriu sobre "Patrimoni industrial i desenvolupament urbà" i assenyalen que s'ha generat una nova consciència col·lectiva més enllà dels elements patrimonials i "ha incorporat una nova sensibilitat respecte als valors de caràcter ambiental, ampliant el concepte de patrimoni a una nova dimensió urbana" (pàg. 21). D'aquesta manera s'ha evolucionat des del conservacionisme a una actitud que es projecta cap al futur i pot esdevenir la protagonista d'un nou procés de desenvolupament urbà, ja que té la capacitat de generar una nova cultura de la intervenció en la ciutat heretada.

Finalment Jordi Rogent i Albiol assenyalen en l'article "La gestió del patrimoni industrial des de l'administració" la legislació que ha de fer possible la gestió. Explica que s'han de tenir en compte diversos aspectes (culturals, urbanístics, econòmics, fiscals) i combinar-los si volem que la protecció i la divulgació siguin efectives. S'ha d'estudiar, divulgar i protegir el patrimoni industrial, no només utilitzant els edificis, sinó "també

explicant-los, recordant els processos que s'hi desenvolupaven, els materials, utensilis i màquines, els productes que en resultaven, les relacions personals i socials que es creaven i l'avenç general que el món industrial va provocar. En aquests aspectes, els museus, els arxius i biblioteques tenen un paper cabdal" (pàg. 27). També indica que cal insistir en la necessitat de reconèixer els edificis que són un referent, analitzar-los i definir l'ús que se'ls vol donar, i avaluar-ne els costos. Finalment, remarca que és tan important assessorar l'administració com els particulars, i conclou que també cal difondre el que s'ha estudiat i fet.

Tot el llibre recull amb molt detall les dades referents a la ciutat de Terrassa, com la recuperació de l'edifici per a l'escola Lanaspas, la intervenció al Vapor Ventalló, l'escola Nova Electra (AEG), la fàbrica Font Batallé, etc.

Quan parlen dels reptes de futur, els autors consideren que després d'una dècada d'importants transformacions urbanístiques, les ciutats afronten la conservació del nivell de qualitat urbana assolit, mantenint actiu el conjunt d'equipaments creats. Al patrimoni industrial li ha mancat un marc econòmic de suport estable, així com inversions de manteniment per evitar el deteriorament dels edificis catalogats. Amb tot, queda encara molt patrimoni industrial protegit pendent de reutilitzar. S'indica també la importància que ha tingut la difusió del patrimoni vinculada al turisme, els efectes de la crisi, i com ha de ser el model de rehabilitació.

Per cloure podem assenyalar que el treball és tan minuciós com exhaustiu, resultat d'un esforç de documentació que demostra molta laboriositat i entusiasme pel tema que tracten. "La profusió d'estudis realitzats, els blocs especialitzats de la xarxa, el treball dels

centres d'estudis locals i l'interès creixent en el nostre passat fan que mirem el futur del patrimoni de la societat industrial amb optimisme. [...] Els valors històrics, arquitectònics, paisatgístics, econòmics i socials dels conjunts fabrils hereus de la revolució industrial són prou importants perquè fem els esforços possibles per garantir-ne la permanència" (pàg. 44).

Ens trobem davant d'un llibre que recull d'una manera molt clara, didàctica, amena i entenedora els nous usos del patrimoni industrial català, amb unes magnífiques fotografies que ens ajuden a valorar l'estètica i la utilització dels nostres edificis industrials. Enhorabona als autors per aquesta gran tasca de compilació!

Mercè Borràs i Roca

GRAELLS i ANDREU, Guillem-Jordi (Curador); **Teatre vuitcentista d'autor terrassenc (1865-1870). Joaquim Marinel·lo i Bosch, Pere Antoni Ventalló i Vintró, Josep Roca i Roca.** Terrassa: Fundació Torre del Palau. Col·lecció Àmfora, 15. 448 pàgines. ISBN: 978-84-9411824-2-6.

El text *Teatre vuitcentista d'autor terrassenc (1865-1870)* és un document de divulgació que, com molt bé diu el títol, ens parla del teatre fet per autors terrassencs durant la segona meitat del segle XIX. El llibre gira entorn de cinc obres de teatre escrites per tres autors de la ciutat: en primer lloc Joaquim Marinel·lo Bosch, un sastre de professió molt implicat en la política de la ciutat; Pere Antoni Ventalló i Vintró, fill d'una família extensa de la burgesia local i, finalment, Josep Roca i Roca, un erudit de les lletres catalanes nascut a Ègara.